

1. Promatrač pod prismotrom

U Parizu je te večeri lijevalo. Kiša je neumorno bubnjala po krovovima od šindre duž širokih bulevara i malih mansardi Latinske četvrti. Pred hotelima Crillon i George V portiri su zvižducima dozivali taksije iz mraka, a zatim pritrčavali s kišobranima i pridržavali ih nad gostima u bundama dok sjedaju. Golemi otvoreni prostor na Place de la Concorde presijavao se crnim i srebrnim odsjajima pod pljuskom.

U Sarcellesu, daleko na sjevernoj periferiji grada, Jusuf Hašim stajao je u zaklonu ispod pješačkog platoa. To nije bio elegantni luk Pont Neufa gdje se ljubavnici skrivaju od kiše, tek dugi komad betona s potpornjima s kojeg su mnoga vrata vodila u prljave trosobne *appartements*. Pružao je pogled na prometni dio bučne ceste N1 i pripadao stambenoj zgradi od osamnaest katova. Arhitekt joj je nadjenao ime L'Arc en Ciel, odnosno Duga, ali čak i u ovom zloglasnom dijelu grada na tu se zgradu gledalo ispod oka.

Nakon šest godina borbe protiv Francuza u Alžiru, Jusuf Hašim je napokon digao sidro. Pobjegao je u Pariz i našao stan u L'Arc en Cielu, gdje su mu se s vremenom pridružila i ostala tri brata. Pričalo se da samo oni koji su se rodili u tom prijetjećem neboderu mogu hodati njegovim pješačkim platoima bez osvrtanja, ali Hašim se nikoga nije bojao. Bilo mu je petnaest godina kad je ubio prvog čovjeka u službi alžirskog nacionalističkog pokreta FLN, bacivši molotovljev koktel u poštanski ured. Nikad u životu, ni u Sjevernoj Africi ni u Parizu, nije upoznao nikoga tko bi naročito vrednovao život pojedinca. U utrci pobjedu odnose snažni, a vrijeme je pokazalo da je Hašim snagom ravan svakome.

Iskoračio je na kišu i brzo se obazreo pod natrijevim svjetlom ulične svjetiljke. Lice mu je bilo sivkastosmeđe, rošavo i oprezno, s dugim, svijenim nosom izbočenim između crnih obrva. Potapšao se po stražnjem džepu plavih radničkih hlača, gdje je držao dvadeset pet tisuća novih franaka u polietilenskoj vrećici. Nikada još nije imao posla s tolikim iznosom; čak i iskusan čovjek poput njega s pravom bi bio na oprezu.

Sklonio se u sjenu i peti, ili već šesti put pogledao na sat. Nikad nije znao koga očekuje, jer nikad još dvaput nije došao isti. Izvrsnost organizacije očitovala se i u tome: u dugačkom lancu posrednika, u neiscrpnom dotoku novih teklića. Hašim se trudio zadržati jednaku razinu sigurnosti kad je slao robu dalje. Ustrajno je tražio promjenu lokacija i zahtijevao nove kontakt-osobe, ali nije ih uvijek bilo. Predostrožnost ima svoju cijenu, a premda su Hašimovi kupci nestrpljivi, znaju kolika je tržišna cijena robe koju nude. Nitko u lancu ne zarađuje dovoljno da bi si mogao priuštiti apsolutnu sigurnost: što će reći, nitko izuzev nekog krajnjeg, svemoćnog upravitelja, tisućama kilometara udaljenog od smrada stubišta na kojemu Hašim sada stoji.

Prinio je meku kutiju plavoga Gauloisea ustima, usnama prihvatio jednu cigaretu i izvukao je. Kad je kresnuo jeftinim, potrošnim upaljačem, iz mraka mu se obratio neki glas. Hašim je odskočio natrag u sjenu, bijesan na sebe zato što je dopustio da ga se opazi. Mašio se bočnog džepa hlača i napipao obris noža koji ga je vjerno služio još od djetinjstva u sirotinjskim četvrtima Alžira.

Nizak lik u vojničkom šinjelu izašao je pod natrijevo svjetlo. Na glavi je nosio vojničku kapu koja je izgledala kao stari kepi iz Legije stranaca, a sa šilta joj se slijevala kiša. Hašim mu nije vidio lice. Čovjek je progovorio na engleskom, tiho, hrapavim glasom. “Na flandrijskim poljima”, rekao je, “makovi se njišu.”

Hašim je ponovio slogove koje je naučio samo po sluhu, ne znajući što znače: “Sret kriševa, red za redom.”

“*Combien?*” Već iz te jedne riječi čulo se da diler nije Francuz.

“*Vingt-cinq mille.*”

Dostavljač je prišao stubištu, položio smeđu platnenu vreću na najdonju stubu i odstupio. Obje je ruke stavio u džepove šinjela, a Hašim nije sumnjao da u jednoj sada drži pištolj. Iz stražnjeg džepa

plavih hlača Hašim je izvadio novac u polietilenskoj vrećici, odložio ga i odmaknuo se. Tako se to uvijek radi: bez doticaja, uz zadržavanje sigurne razdaljine. Čovjek se sagnuo i uzeo novac. Nije zastao da ga prebroji, samo je nakrivio glavu dok je spremao vrećicu u unutarnji džep šinjela. Zatim se i sâm odmaknuo, čekajući da Hašim izvede sljedeći korak.

Hašim se nagnuo nad stubu i podigao vreću. Odgovarala je težinom, većom nego u prijašnjim slučajevima, ali ne tolikom da posumnja kako je uvećana pijeskom. Jedanput ju je protresao gore-dolje i osjetio bešumno pomicanje sadržine, ugodnu masu zbijenog suhog praha. Primopredaja je završila, i pričekao je da ovaj drugi krene svojim putem. Takva je rutina: manje je opasno ako dostavljač ne vidi makar i početak odlaznog puta primatelja, jer neznanje jamči sigurnost.

Ne želeći poći prvi, Hašim je stajao sučelice čovjeku. Odjednom je postao svjestan buke koja ih okružuje – tutnjave prometa, kapanja kiše s platoa na tlo.

Nešto nije u redu. Hašim je počeo uzmicati duž zida, kriomice, poput guštera, odmičući se prema sigurnosti noći. Čovjek ga je sustigao u dva koraka i podlakticom mu priklještio grlo. Zatim je Hašimovo lice udarilo o neoličeni zid, a kukasti mu se nos smrskao u bezličnu kašu. Hašim je osjetio kako ga baca licem na beton, te začuo otpuštanje otonca kad mu se cijev pištolja prislonila uz uho. Čovjek je slobodnom rukom, iskusno i vješto, povukao Hašimu ruke na leđa i sapeo ih liscama. Policajac, pomislio je Hašim. Ali kako je policija mogla...

Zatim se našao na leđima, i čovjek ga je odvukao do podnožja stubišta, gdje ga je oslonio na leđa. Iz džepa šinjela izvukao je drveni klin, dug desetak centimetara na najširem dijelu. Zabio ga je Hašimu u usta dnom dlana, te ga čvršće prikucao kundakom pištolja, uz krckanje zuba. Iz džepa šinjela izvukao je velika kliješta.

Nagnuo se nad Hašima, a žučkasto mu se lice načas otkrilo pogledu. "Ovako se mi", rekao je na svom lošem francuskom, "obračunavamo s onima koji propjevaju."

Zario je kliješta Hašimu u usta i ščepao mu njima jezik.

René Mathis bio je na večeri s ljubavnicom u malom restoranu blizu Place des Vosges. Mrežasti zastori na mjedenoj karniši priječili su

pogled kroz donji dio prozora, ali kroz gornji je svjetlarnik Mathis vidio ugao trga s crvenim ciglama iznad kolonada, kao i kišu što se i dalje slijevala sa zabata.

Bio je petak, a on se posvetio svojoj omiljenoj rutini. Nakon odlaska s posla u Deuxième, otišao je metroom do stanice St Paul i prošetao do stančića svoje ljubavnice u Maraisu. Prošao je pokraj košer mesara i knjižara s njihovim svetim tekstovima i sedmerokrakim svijećnjacima, te stigao do trošne plave *porte-cochère*, gdje je, nakon što je nagoniski provjerio da ga nitko ne slijedi, povukao starinsku uzicu za zvonce.

Kako je lako tajnom agentu biti uspješan preljubnik, veselo je pomislio dok se osvrtao niz ulicu. Začuo je korake s druge strane ulaznih vrata. Otvorila mu je zdepasta kućepaziteljica, *madame* Bouin, i pustila ga da uđe. Pogledala ga je kroz debele naočale s uobičajenom mješavinom zavjereništva i negodovanja. Vrijeme je da joj se pokloni još jedna bombonijera s aromom ljubice, pomislio je Mathis dok je prolazio dvorištem i peo se do Sylvienih vrata.

Sylvie je uzela njegov mokri baloner i protresla ga. Kao i obično, pripremila je bocu Ricarda, dvije čaše, bokal vode i tanjur malih kupovnih *toastova*, s namazom od *foie gras* iz limenke. Najprije su vodili ljubav u njezinoj sobi, vrućoj ložnici s cvjetnim zavjesama, cvjetnim jastučnicama i cvjetnim tapetama. Sylvie je bila zgodna udovica četrdesetih godina, umjetno plave kose, koja je zadržala liniju. U krevetu je bila vješta i susretljiva, prava *poule de luxe*, kako ju je Mathis katkad zvao od milja. Poslije su – nakon što su se oboje otuširali, ona se presvukla, a on popio aperitiv – izašli na večeru.

Mathisu je uvijek bilo smiješno što Sylvie tako brzo nakon nespuntanih užitaka u krevetu želi voditi pristojne razgovore o svojoj obitelji u Clermont-Ferrandu, svojim sinovima i kćeri, ili o predsjedniku de Gaulleu, kojega obožava. Večera je bila na izmaku, a Sylvie je privodila kraju voćni *clafoutis*, kad je mršavi natkonobar Pierre sa žaljenjem prišao njihovu stolu.

“*Monsieur*, ispričavam se na smetnji. Telefon.”

Mathis je uvijek ostavljao brojeve u uredu, ali znalo se da su mu večeri petkom sakrosanktne, ako je ikako moguće. Obrisao je usta, ispričao se Sylvie, te otišao kroz gužvu u restoranu do drvenog šanka

i malog foajea iza njega, pokraj vrata s natpisom WC. Slušalica je stajala uz aparat.

”Da.” Pogledom je dvaput prešao preko tiskane obavijesti glede pijanstva na javnom mjestu. *Répression de l’Ivresse Publique. Protection des Mineurs.*

Tijekom razgovora nisu spomenuli imena, ali Mathis je prepoznao glas zamjenika šefa odjela.

“U *banlieueu* se dogodilo ubojstvo”, obavijestio ga je.

“Čemu služi policija?” rekao je Mathis.

“Znam. Ali izvjesni vidovi čina... zabrinjavaju.”

“Je li policija prisutna?”

“Da. Zabrinuti su. Dogodio se cijeli niz takvih ubojstava.”

“Znam.”

“Morat ćeš to osobno pogledati.”

“Sada?”

“Da. Šaljem vozilo po tebe.”

“Kaži vozaču da dođe na stanicu metroa St Paul.”

A što sad, pomislio je Mathis dok je uzimao mokri baloner i šešir s vješalice. Lako je moglo i gore proći. Mogao je primiti poziv dva sata ranije.

Crni Citroën DS21 čekao ga je na Rue de Rivoli blizu ulaza u stanicu, s upaljenim motorom. Vozači ga nikad nisu gasili jer nisu htjeli čekati da hidropneumatički ovjes ponovno podigne auto nakon stajanja. Mathis se zavalio na stražnje sjedalo s dubokim oprugama kad je vozač pomaknuo mjenjač na stupu volana i pokrenuo automobil uz obijesno cviljenje guma.

Mathis je pripalio američku cigaretu i gledao kako prolaze izlozi na širokim bulevarima, *Galleries Lafayette*, *Monoprix* i ostali bezlični orijaši što zauzimaju isprazne *Hausmannove* protočnice. Nakon *Gare du Nord*, vozač je zašao u manje ulice kojima su krenuli uz *Pigalle*. Tu su stajale žute i rumene tende indokineskih restorana, osamljene svjetiljke prodavaonica rabljenog namještaja, a gdjegdje i crvena žarulja

kakvog *hôtela de passe* s gojaznom *poule* obnaženih nogu koja stoji pod kišobranom na uglu.

Prošavši kanale i iskrižane prometnice stare gradske jezgre, prošli su Porte de Clignancourt i St Denis, te izbili na povišenu cestu koja se protezala između gornjih katova stambenih zgrada. Ovamo je Pariz stjerao one za koje nema doma u Gradu svjetlosti, tek zagušljivi sobičak u gorostasnim gradovima mraka.

Vozač je skrenuo s ceste N1 na manju, te, nakon dvije-tri minute pažljivog pronalaženja puta, zaustavio vozilo uz Arc en Ciel.

“Stani”, kazao mu je Mathis. “Pogledaj onamo.”

Reflektorski farovi Citroëna, usmjereni upravljačem, obasjali su podnožje stubišta, gdje je stajao jedan jedini uniformirani policajac.

Mathis se obazreo po pustom naselju. Na zidovima su, u naoko nasumičnim razmacima, stajali “umjetnički” oblici od drveta, slični sastavnicama kubističke slike. Možda su trebali dati zgradama boju i osebnost, poput duge čije ime nose. Gotovo sve su sada bile razvaljene ili oštećene, dok su od onih preostalih pročelja zgrada izgledala groteskno, poput starih baba s kričavo narumenjenim usnama.

Mathis je prišao policajcu i pokazao mu svoju iskaznicu. “Gdje je truplo?”

“U mrtvačnici, *monsieur*.”

“Znamo li tko je to bio?”

Policajac je izvadio blok.

“Jusuf Hašim. Trideset sedam godina. *Métis, pied-noir* – ne znam.”

“Dosje?”

“Nema ga, *monsieur*. Ali to ništa ne znači. Malo tko ovdje ima dosje – premda su to većinom kriminalci. Rijetko zalazimo u ova područja.”

“Sami se brinu za svoj red, hoćeš reći.”

“To je geto.”

“Kako je stradao?”

“Nastrijeljen je iz blizine.”

“Pogledao bih tamo gore.”

“Izvolite, *monsieur*.” Policajac je podigao uže kojim su zapriječili pristup stubištu.

Mathis je morao zadržati dah dok se uspinjao smrdljivim stubama. Prošao je platoom, opažajući lance i lokote kojima su stanari nastojali učvrstiti svoja bijedna ulazna vrata. Kroz pokoja je čuo zvukove radija i televizije, ili podignute glasove. Osim smrada stubišta, tu i tamo osjetio bi vonj kuskusa ili mergeza.

Koji je ovo pakao, pomislio je Mathis, taj život *métisa*, polutanske kaste zvane i *pie-d-noir*, Francuza rođenih u Alžiru. Kao životinje su, ne stjerane u ogradu, već ograđene od grada. Nije na njemu da ispravlja nepravde svijeta. Posao mu je provjeriti je li ovaj Hašim bio išta više od jeftine žrtve jednokratnog smaknuća, a u slučaju da je tako, kakve bi to veze moglo imati s *Deuxièmeom*.

Šef njegova odjela tražit će pismeni izvještaj, pa bi bilo najpametnije da barem stekne dojam o Arc en Cielu i onome što se ovdje zbiva. Kad se vrati u ured, potražiti će slična ubojstva u arhivi i provjeriti kod Službe za useljenike, da vidi postoji li poveznica ili razlog za zabrinutost. Cijeli jedan odjel *Deuxièmea* bavi se posljedicama francuskih kolonijalnih ratova. Osam godina borbe Alžiraca za nezavisnost ne samo da je brutalno podijelilo Alžir, već i samu Francusku, izazivajući jedno političko previranje za drugim, te se uspjelo razriješiti tek nakon zapanjujućeg povratka na vlast ratnoga vođe, generala de Gaullea. Mathis se osmjehnuo na trenutak, prisjetivši se obožavanja u Sylvienim očima kad je spomenuo velikanovo ime. A u isti mah, još je veću sramotu u međunarodnom pogledu donio poraz francuske vojske u Indokini – odnosno zemlji koja se sada prozvala Vijetnamom. Poniženje bitke kod Dien Bien Phua bolno se usjeklo u dušu Francuske, ostavljajući ožiljak koji se brže-bolje pokušao prikriti.

Jedina utjeha, pomislio je Mathis, leži u tome što su Amerikanci sada očito odlučili pošto-poto doživjeti istu takvu katastrofu. Njemu i njegovim kolegama, međutim, Alžir i Indokina znače nebrojene tisuće useljenika, ogorčenih, nasilnih i izopćenih, među kojima je mnogo kriminalaca, katkad i zakletih neprijatelja Republike.

Mathis je metodično promotrio tlocrt zgrade i kut pod kojim je ubojica mogao prići stubištu. Obavio je i druge temeljne procjene, prema njegovu mišljenju primjerenije postupku lokalnog žandarma.

Pripalio je novu cigaretu i spustio se stubištem. Zahvalio je policajcu i otišao pustom poljanom do Citroëna, koji je i dalje radio u leru. “Vozi me u mrtvačnicu.”

Dok se glomazno vozilo sporo okretalo, farovi su mu na trenutak obasjali osamljenu priliku na ulazu u stan u prizemlju. Na glavi je nosio kepi Legije stranaca, a kad se Citroën vratio na cestu, brzo se udaljio, kao da je sada vidio sve što je trebao.

U mrtvačnici je Mathis pričekao da podvornik ode po ovlaštenje da ga pusti unutra. Kazao je suzdržanome vozaču da ga pričeka.

“*Monsieur*”, progundao je čovjek i vratio se u vozilo.

Podvornik se vratio s patologom, čovjekom ugodna izgleda sa zlatnim naočalama i urednim crnim brkovima. Rukovao se s Mathisom i predstavio kao Dumont.

Nakon što je usporedio i još jedanput usporedio brojeve na podvornikovu popisu s onima na ladicama hladnjaka, Dumont je napokon našao ono što je htio i objeručke potegnulo debeli metalni držak.

U ovom bi trenutku Mathis svaki put osjetio ushit uzbuđenja. Leš je već bio sivkast, hladan, a lice mu je bilo unakaženo, premda su ga očistili.

Hašim je izgledao kao tisuće mladih Alžiraca koji su ružno skončali. A ipak...

“Uzrok smrti?” rekao je Mathis.

“Jedan metak, ispaljen kroz nepce.”

“Ali zbog čega mu je onda oštećen nos?”

“Zacijelo je najprije bio prebijen”, rekao je Dumont. “Ali nije oštećen samo nos. Pogledajte mu desnu ruku.”

Mathis je podigao Hašimovu stisnutu šaku. Iz nje je virio komad krvava mesa. “Ma što—”

“To je njegov jezik”, rekao je Dumont.

Mathis je spustio Hašimovu ruku. “Zašto ga unakaziti kad je već mrtav? Neka šifra ili signal, što kažete?”

“Nisu mu to učinili kad je već bio mrtav”, rekao je Dumont. “Gotovo sam siguran da je to pretrpio za života. Zacijelo su mu ga istrgnuli kliještima ili nečim sličnim.”

“Bože.”

“Nikad nisam vidio ništa slično.”

“Niste li?” rekao je Mathis. “Ja jesam. Sijeva mi u glavi. Negdje sam već to vidio... Negdje. U svakom slučaju, hvala vam, doktore. Možete ga sada vratiti. Imat ću posla.”

Prošetao je hodnikom i izašao kroz predvorje zgrade na kišu. “Daj ugasi tu groznu Piafinu dreku”, rekao je ušavši u auto, “i odvezi me u ured.”

Vozač ništa nije rekao, samo je isključio radio, prebacio mjenjač u prvu i udaljio se s neizbježnim cviljenjem. Netom su bila prošla dva sata ujutro.